

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

2.1 Kyrkomiljön

Skepptuna socken ligger i en dalgång utmed den under forntid viktiga Långhundraleden. Bygden domineras av mindre byar och ensamgårdar med ett rikt fornminnesbestånd som speglar en bondebygd med kontinuitet sedan järnåldern. De välbevarade gårds- och bystrukturerna knyts samman av ett ålderdomligt vägnät i den flacka dalgången.

I Skepptuna sockencentrum ligger den medeltida Skepptuna kyrka med ett dominerande läge i det öppna kulturlandskapet. Den äldre bebyggelsen kring kyrkan utgörs av den väl bebyggda prästgården, ett par gårdar med ekonomibyggnader, f d kyrkskola och ett f d ålderdomshem. Under senare tid har här också tillkommit några moderna villabyggnader.

Skepptuna kyrka ligger inom ett område av riksintresse för kulturmiljövården i Sigtuna kommun.

2.2 Kyrkan

Skepptuna kyrka uppfördes i början av 1200-talet och bestod då av långhus med ett smalare absidförsett kor och ett smalare västtorn än idag. Efter en brand omkring 1300 förlängdes kyrkan åt öster till en salkyrka och snart därefter tillfogades en sakristia. Vapenhuset och ett större torn byggdes till under 1400-talet. Delar av den ursprungliga romanska kyrkan ingår idag i långhusets västra del.

Kyrkans murar är huvudsakligen uppförda av gråsten. Tegel förekommer i omfattningar, valv och murpelare, i tornets övre hälft samt i vissa andra senare delar. De östra murhörnerna har hörnkedjor av huggen sandsten. I väster är hörnkedjorna av granit med ett fåtal sandstensblock. Längs östra och södra muren fram till vapenhuset löper en skråkantad sockel av huggen sandsten. Taken utgörs av sadeltak med brant resning och är sedan år 1955 täckta med skiffer.

Det kraftiga tornet är till sin nedre hälft uppfört av stora gråstensblock och dess övre hälft av tegel i munkförband. I tegelmurningen finns dekorativa vitputsade blinderingar utformade med Uppsala domkyrkas gamla torn som förebild. Tornhuvuven har en konkavt bruten form prydd av en förgylld koppartupp på ett kors.

Kyrkan är oputsad med slätputsade vita blinderingar och dörr- och fönsteromfattningar, med undantag för vapenhusets dörromfattning. En sentida tillbyggd värmekammare i anslutning till sakristian är utvändigt spritputsad. Spår av tidigare fönsteröppningar syns genom tegelmurningar i fasaden.

Kyrkorummets tre travéer har vitputsade stjärnvalv slagna under 1400-talet med Vadstena klosterkyrkas valv som förebild. Väggarna är vitputsade med rester av kalkmålningar i koret. Målningarna fanns redan när tegelvalven slogs under 1400-talet men är inte äldre än 1400-tal.

Kyrkorummets nuvarande utseende kom till vid 1907-års restaurering då valven vitputsades och kalkmålningarna på korets väggar togs fram. Vid samma tillfälle fick kyrkan ny inredning i form av altare, altarskrank, bänkinredning och orgelfasad. Den nuvarande orgeln, placerad i tornrummet, är dock av senare datum och har en modern utformning.

Av äldre lösa inventarier märks särskilt altarskåpet från 1500-talets början och dopfunten från samma tid. Av 1700-talets bevarade inredning återstår bl a ett triumfkrucifix och den gustavianska predikstolen.

2.3 Kyrkogården

Kyrkan omges av en svagt sluttande gräsbeväxt kyrkogård med grusade gångar. Kyrkogården kringgärdas av en kallmurad bogårdsmur.

Längs muren löper en trädkrans. Solitärträd kantar de grusade gångarna. Vid en del av den norra muren växer en syrénhäck.

Bogårdsmuren har fyra öppningar; i öst med kvadratiska vitputsade grindstolpar med koniska plåthugar krönta av järnurnor; i söder mot prästgården med kvadratiska granitpelare krönta av järnurnor och en öppning utan grindstolpar och i norr med kvadratiska granitpelare krönta av hittade runda stenar.

Kyrkogården norr om kyrkan och en större del av kyrkogårdens östra del har gräsytor utan gravvårdar. Flertalet av gravvårdarna står i rader söder om kyrkan. Ett antal gravplatser omges av äldre låga järnstaket eller grusade ytor med stenram som vittnar om ett äldre gravskick.

I kyrkogårdens sydöstra hörn är en minneslund anlagd där borttagna gravstenar ställts upp mot muren.

2.4 Prästgården

I anslutning till bogårdsmuren i söder ligger den väl bebyggda f d prästgården, nu församlingshem, vars tomt omges av ett rött spjälstaket. Prästgården är bebyggd med en gulfärgad mangårdsbyggnad i två våningar från tiden kring 1800. Mangårdsbyggnaden flankeras av två välbevarade flygellängor från tidigt 1700-tal eller äldre. På prästgårdstomten ligger också några ekonomibygnader och en relativt nyligen uppförd materialbod.

2.5 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Skepptuna kyrka är en för landsbygden storslagen kyrka där de modernaste strömningarna följts vilket vittnar om en under medeltiden påfallande rik församling.

Kyrkobyggnaden bevarar tydliga spår av 1200-, 1300- och 1400-talets byggande. Kyrkans exteriör är i stort sett oförändrad sedan 1400-talet och har en senmedeltida karaktär. Tornet som bevarat sitt ursprungliga utseende är en unik företeelse på Upplands landsbygd.

Om kyrkorummets medeltida ursprung vittnar stjärnvalven, tornbågens spetsbågiga 1200-talsform och rester av kalkmålningar. Kyrkan bevarar oersättliga föremål som ett praktfullt senmedeltida altarskåp tillverkat i Bryssel och en senmedeltida dopfunt karaktäristisk för en typ av funtar tillverkade i Uppland.

1700-talets inredning med den gustavianska predikstolen och ett triumfkrucifix tillverkat av en känd stockholmsverkstad är rester av ett tidsskikt i kyrkans historia.

1907-års restaurering har gjort tydliga avtryck i kyrkorummet med sin från tiden bevarade, tidstypiska fasta inredning som bänkar och altare.

Kyrkorummet har inslag även av modern tid genom sin relativt nya orgel och tornrummets sentida inredning.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- kyrkans dominerande läge i det öppna landskapet är av vikt för landskapsbilden
- kyrkan och kyrkogården med sin växtlighet, äldre gravvårdar och omgivande bogårdsmur utgör en ålderdomlig miljö
- f d prästgårdens äldre bebyggelse ingår i den historiska miljö
- kyrkan med murverk, takstolar och valv är ett välbevarat byggnadsverk från medeltiden
- kyrkans medeltida karaktär med sitt tegelblinderade torn
- kyrkorummets senmedeltida prägel med stjärnvalv och rester av medeltida kalkmålningar, dopfont och altarskåp
- flera tidsperioder präglar kyrkorummet där kompletteringar från modern tid förekommer

2.6 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Bonnier, Ann Catherine, Kyrkorna berättar, Upplands Kyrkor 1250-1350, Upplands Fornminnesförenings Tidskrift 51, Uppsala, 1987.

Riksantikvarieämbetet, Byggnadsregistret, www.raa.se, Kyrkobeskrivningar och administrativa uppgifter, Skepptuna kyrka, upprättat av N. Olsson 96-09-20

Upplands kyrkor -45, Band IV, I. Wilcke-Lindqvist, Uppsala, 1953

Boëthius, Ulf, Vägvisare till kyrkorna i Stockholms län, Uddevalla, 1980.

Sveriges kyrkor, Uppland, Band IV, Häfte 2, Volym 11, R. Josephson och I. Wilcke-Lindqvist, Skepptuna kyrka, Stockholm, 1920

Länsstyrelsen i Stockholms läns arkiv

Stockholms läns museums arkiv

Skepptuna kyrka har ett dominerande läge i det öppna landskapet.
Foto från syd-väst. Foto: Lisa Sundström, april 2004.

Skepptuna kyrka från syd-öst. Foto: Lisa Sundström, april 2004.

Skepptuna kyrka med f d prästgården i söder. Från nord-väst.
Foto: Lisa Sundström, april 2004.

Kyrkorummet åt öst. Foto: Lisa Sundström, april 2004.

Kyrkorummet åt väst. Foto: Lisa Sundström, april 2004.